

УЧЕНИЧЕСКАТА ОБЩНОСТ КАТО ВЪЗПИТАТЕЛЕН ФАКТОР

Азадухи Еремян, Милена Неделчева, Маринела Грудева

*УС „Управление на здравните грижи и логопедия“, Катедра „Здравни грижи“,
Медицински университет – Варна*

STUDENT COMMUNITY AS AN EDUCATIONAL FACTOR

Azaduhi Eremyan, Milena Nedelcheva, Marinela Grudeva

*ES of Healthcare Management and Logopedics, Department of Health Care,
Medical University of Varna*

РЕЗЮМЕ

Въпросът за изясняването на влиянието на основните фактори, оказващи най-силно влияние върху възпитанието на децата в училищна възраст, е един от традиционно интерпретираните в педагогическата литература. Безспорно е становището, според което училището е това, което заема водеща позиция сред тях, заедно със семейството. Само по себе си училището е своеобразна общност, която се отличава със своя специфична култура и среда. То е призвано да дава не само знания на младото поколение, но и да формира у него чувство за принадлежност към образователните и културните традиции на народа, отговорност към себе си и другите, уважение към институциите и т.н. Доказателства за това могат да се открият в различни научни изследвания, според които училищното образование и възпитание представляват своеобразна система, включваща в себе си няколко подсистеми: учител и учителска общност, ученик и ученическа общност, общност на обслужващия персонал, училищно настоятелство. Главна ценност на българската образователна система е детето (ученикът). Затова и всяка идея за развитие на българското училищно образование се осмисля именно през призмата на тази „ценност“, тъй като ученикът трябва да се чувства творец в училищната среда, да бъде съпричастен към успехите и неуспехите, сполуките и несполуките на хората, с които общува; да изгражда и формира собствено мнение, което да стимулира участието му във формите на самоорганизация и самоуправление; да опознае себе си, като

ABSTRACT

The question of clarifying the influence of the major factors that have the greatest impact on the education of school-age children is a traditional one in the pedagogical literature. There is an undoubted opinion that school, along with family, has a leading role among these factors. School itself is a kind of community that stands out with its specific culture and environment. It is called upon to give not only knowledge to the younger generation, but also to instill a sense of belonging to the educational and cultural traditions of the people, responsibility to oneself and to the others, respect for the institutions, etc. Evidence of this can be found in various types of research according to which school education and upbringing are a kind of system comprising several subsystems: a teacher and teaching community, a student and student community, a community of the service staff, the school board. The most valuable asset of the Bulgarian educational system is the child (the student). That is why every idea for development of the Bulgarian school education is assessed precisely through the prism of this “asset” a student should feel as an artist in the school environment, should be involved in the successes and failures of the people with whom s/he communicates, should build and form his/her own opinion that will stimulate his/her participation in the forms of self-organization and self-management, should get to know himself/herself using his/her evolving reflection, i.e. the interest in what the others think of him/her, how they feel about him/her, how s/he sees herself/himself, what s/he really is like, and so on. All this can be achieved mostly in an environment of peers. That is why the student community is defined and considered

използва развиващата се у него рефлексия, т.е. интереса към това, какво мислят другите за него, как вижда себе си, какъв е в действителност и т.н. Всичко това може да се реализира най-вече в себеподобна среда, среда от връстници. Именно затова ученическата общност се определя и разглежда като важен фактор за възпитанието на детето в образователна (училищна) среда.

Ключови думи: дете, ученик, училище, общност, образователна система, възпитание

as an important factor for the upbringing of the children in the educational (school) environment.

Keywords: child, student, school, community, educational system, education

УВОД

Възпитанието е сложен и многофакторно обусловен процес. В педагогическата литература се откроява най-често ролята на училището и семейството като основни фактори, които оказват най-съществено влияние върху възпитанието и формирането на децата в училищна възраст. Като неразделна част от училищната система се разглежда и ученическата общност, тъй като тя оказва също силно влияние върху този процес.

Развитието на редица негативни процеси в отношението на учениците едни към други, на учениците към учителите, на учениците към родителите и изобщо към заобикалящата ги среда, дава основание проблемът за ученическата общност, като възпитателен фактор, да се разглежда и обсъжда по-задълбочено на различни равнища. Именно това обстоятелство даде основание да се насочим към частично теоретично изследване на проблема.

ЦЕЛ

Да се открият най-съществените характеристики на ученическата общност като възпитателен фактор и да се очертаят съществуващи проблеми.

МАТЕРИАЛ И МЕТОДИ

За постигане на поставената цел са използвани са следните методи: проучване на литературни източници по проблема, теоретичен анализ, обобщение и оформяне на изводи.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Понятието „общност“ и в частност „ученическа общност“ се разглежда и изяснява във философско-социологически аспект като „съвкупност

от хора, обединени от исторически сложилите се устойчиви социални връзки и отношения, притежаваща редица общи признаци (черти), които ѝ придават неповторимо своеобразие“ (3). Това е още група индивиди, които имат емоционална връзка помежду си, преживяват се като част от по-голяма група, която надхвърля границите на семейството, и обикновено са групирани по време, интерес, място или друг признак. Широкият аспект на разглеждане на понятието „общност“ дава възможност да се разкрие исторически променливият характер на същността, измеренията и функциите на една такава съвкупност. А тесният аспект на неговото разглеждане – да се разкрие всеки един елемент на социалната структура на обществото и на всяка една от съответстващите ѝ общности. Всичко това дава основание да се приеме твърдението на Д. Ружмон, според когото общността се заражда в самото естество на човека, в основните му потребности и в личните му цели. Тя съществува преди индивида, в смисъл, че всеки се ражда от съюз, оформен в мрежата на социалните отношения и продължава отвъд личността в безкрайните отражения на уникалното ѝ призвание, изживяно сред другите. Никой човек не се ражда от себе си, нито живее сам, без помощта, която получава и дава, без любовта, която получава и дава. Всяка общност има споделени ценности и нейните членове са сплотени, а чувството за групово отговорност е силно (5).

Масовото навлизане на интернет в обществения живот даде възможност за създаване на нов тип общества – виртуални, чийто сплотяващ елемент отново е общият интерес, но без оглед къде се намират физически членовете на дадената общност. Поради това, според големия американски психиатър, психотерапевт и писател Морган Скот Пек, днес идеята за общността намира още по-широко разпространение, тъй

като тя не се отнася само до мястото, в което човек живее, а и до мрежата от връзки, в която всеки от нас е вплетен: работа, училище, доброволни сдружения, социални мрежи и т.н. и всяка от които носи характеристиките на общност (6).

От педагогическата литература е известно, че училището, заедно със семейството и други социални фактори, е призвано да формира цялостно личността на детето, да стимулира неговото развитие и да го утвърждава като активен и отговорен субект в микро- и макросредата. Това дава основание ученическата общност да се разглежда като вид социална общност, тъй като тя обединява индивиди, които притежават общи цели, интереси, норми на поведение и формира у тях чувство за принадлежност към нея.

Според Е. Рангелова ученическата общност се изгражда в дадено училище и се явява основен компонент на училищната система. Това е общност, която отразява възрастовите и индивидуалните особености на учениците, които обединява, тъй като те се включват в нея, реализирайки изискванията на социалната роля, която изпълняват като ученици (3).

Самите училищни ученически общности са многообразни по вид, тъй като в тях се включват не само различни по възраст и интереси ученици, но и разнообразна по форма и съдържание дейност. Независимо че основната дейност в училището е урочната, в училищните ученически общности се провежда и неурочна дейност. Видът на ученическата общност се определя от различни показатели: място на организиране, вид и съдържание на преобладаващата дейност, времетраене и др.

С оглед мястото на организиране, ученическите общности се подразделят на два основни вида: училищни и извънучилищни. Те имат общи страни и специфични измерения. Общото между тях е наличието на обща цел, общи принципи на възпитателна дейност, общност на обекта на възпитанието, общи закономерности и тенденции в развитието на възпитателната работа (пак там).

Специфичните им измерения се определят от два основни принципа: задължителност и доброволност.

Задължителните училищни ученически общности организират дейността си съобразно изискванията на основните държавни документи – Учебен план и Учебни програми. Ръководно начало при съставянето на учебните програми за училищно образование са Държавните образователни изисквания (ДОИ), които са нор-

мативен документ в системата на образованието. Те задават рамката на преподаването и определят най-общо целите на обучението. Учебните програми се изработват въз основа на стандартите, заложи в ДОИ, и представляват тяхна конкретизация.

Доброволните училищни реализират дейности, които се доближават максимално до интересите и желанията на учениците и поради това нямат задължителен характер. Те допринасят за обогатяването на знанията на учениците, за задълбочаване на техните интереси, за развитие на творческия им потенциал, за формирането на умения и навици за самостоятелност. Към доброволните ученически общности могат да се отнесат и извънучилищните, които се организират извънучилищни институции. В тези общности децата имат свободата да избират формите и съдържанието на дейността, в която да участват. Предоставя им се свобода да преминават от една форма в друга. „В сравнение с училищните ученически общности, извънучилищните се отличават с по-голяма мобилност, гъвкавост и динамичност в развитието на съдържанието и организационните форми на дейност“ (2). Друга значима особеност на тези общности е, че те се организират в свободното от учебни занятия време на учениците. Програмите им са вариативни. Т.е. те нямат този задължителен характер на училищните програми за обучение. По-голяма част от формите за дейност са с практико-приложна насоченост, което създава предпоставки за разновъзрастово общуване, а оттам и за възможности за по-достъпно овладяване и обогатяване на социален опит. Тези общности съдействат в по-голяма степен за формиране на хуманни отношения между децата и между тях и възрастните в процеса на реализиране на конкретна дейност. Мотивират изразяването на по-активна субектна позиция, чрез създаването на възможност за личностна изява и обществено полезна дейност. „Създават предпоставки за участие в нейното организиране и реализиране на различни социално-педагогически фактори“ (2).

Тук следва да се обърне внимание на факта, че независимо от спецификата на двата вида ученически общности (задължителни и доброволни), те притежават еднакви основни функции: възпитателна и образователна. В основата на съвместната дейност на учениците в тях стои обединяващата идея, която се формира „от една страна – въз основа на общочовешките ценности – хуманизъм, милосърдие, отговорност, свобода, равноправие, а от друга – от социалния статус на де-

тето, от особеностите на общността, от потребностите и интересите на отделните личности и се приема за изходна база при определяне на основните цели на общността“ (2). Според М. Грудева това са практически и перспективите на личността и перспективите на съответстващата ѝ общност.

От педагогическата литература е известно, че именно перспективите, заедно с традициите, съдействат за изграждането на общностното съзнание, което се явява и най-висока степен на индивидуалното съзнание.

Именно това обстоятелство дава основание ученическата общност, като възпитателен фактор, да се определя и разглежда като място за създаване на традиции; да съхранява всичко ценно, създадено от предишните поколения; да създава нови емоции и нови идеи; да формира общностно съзнание, а оттам и обществено (социално) съзнание, да изгражда обществено мнение и обществена позиция.

От научната литература е известно, че в основата на процеса на формиране на обществено мнение стои характерът на взаимоотношенията на членовете на дадена общност, които най-често носят названието „психологически климат“. Добрият климат води до свободно изказване на мнение. Свободата на изразяване на мнение в ученическата общност стимулира действията на индивида и служи за изграждане на добри взаимоотношения, които също оказват съществена роля върху формирането на ученическата общност като възпитателен фактор. Основната идея и цел на общността е да се генерира възможно повече позитивизъм и добронамереност между участващите в нея индивиди, което изисква ориентирането ѝ към идеите на хуманизма. Нещо повече, ученическата общност следва да стимулира индивидуалната изява на хуманност между самите ученици нея, а заедно с това и с другите общности в рамките на училищната институция (3).

Всичко споделено дотук дава основание училищните и извънучилищните ученически общности да се определят и разглеждат като взаимосвързани, тъй като придобитата в тях готовност от учениците за интелектуален труд и за практическа дейност в условията на училищната (задължителната) дейност се развиват и усъвършенстват в извънучилищната (доброволната). Фактически процесът на развитие на придобитите знания, умения и навици, на цялостното формиране на детската личност продължава и извън училище.

Развитието на ученическите общности като възпитателен фактор се подпомага и от организирани в училището дейности за самоуправление, чрез създадените в тях ученически съвети. Основна задача на тези органи е да възпитават чувство на отговорност и принадлежност към съответната ученическа общност и към училищната общност като цяло, която включва: учители, родители и ръководство на училището, както и да осигуряват трибуна за изява на ученически идеи, мнения и проблеми; да популяризират формите на ученически парламентаризъм; да стимулират желанието на учениците за самоуправление и поемане на лична и групова отговорност.

Според Ст. Чернев педагогическият модел на възпитателния процес в българското училище включва целенасоченото, систематическото и специално организирано взаимодействие между субектите на възпитанието, между обществото и личността, между индивида и социалните общности. В процеса на възпитанието се цели формирането у подрастващото поколение на високо съзнание и самосъзнание, на широк светоглед, на социална позиция и морално-волеви качества, на такава ценностна система, която позволява на личността да се адаптира към новите социални условия, да реализира своя творчески потенциал в съвременното общество с пазарна организация на икономическата и духовна сфера (4). Поради това при разглеждането на проблема за ученическата общност като възпитателен фактор не може да не се открие ролята на другите възпитателни фактори, които подпомагат процеса на нейното изграждане и развитие.

Важна роля по отношение на изграждането и развитието на ученическата общност като възпитателен фактор естествено играе учителят и особено класният ръководител, които следва да владеят и осъществяват на практика многообразие от функции.

Всяка училищна общност се подпомага и от родителски актив, който работи съвместно с училищното ръководство за изграждане на ефективно сътрудничество и партньорство, за осигуряване на по-добра комуникация между родители и учители, между учители и ученици. Изпълнителният комитет на родителския актив провежда срещи с училищното ръководство във връзка с предстоящи събития и/или осигуряването на ценна обратна връзка относно работата на училището. По този начин родителският актив дава важен и ценен принос за повишаване на общностния дух в училището.

Част от системата на училищната общност е и училищното настоятелство, което се идентифицира като една от най-старите образователни институции в България. В миналото то е имало ролята и функцията на орган, който ръководи, отговаря и контролира цялостната дейност на училището. С развитието на демократичните процеси в държавата започва възраждането, утвърждаването и преосмислянето на същността на училищното настоятелство като гражданска демократична структура, която допринася за напредъка на децата, на образованието и на цялата общност чрез училището. През последните години се наблюдава процес на засилване на ролята и значението на училищните настоятелства като специфични граждански организации, призвани да обслужват образователните институции. Те все повече се утвърждават като основен партньор на училището в обучението и възпитанието на младите хора.

Съвременното българско училище има за цел да формира отговорни граждани на демократичното общество. Това обстоятелство изисква още от най-ранна възраст децата да се приобщават към ценностите на правовата държава и заедно с това на демократичното общество. Това е особено важно за училищната възраст, тъй като именно в училището се създават условия за изграждане и развитие на общностно съзнание и отговорност.

Всичко това дава основание да се обобща, че ученическата общност има важна роля във възпитанието на подрастващите, заедно с училището и семейството.

ИЗВОДИ

1. Ученическата общност е вид социална общност, тъй като тя обединява индивиди, които притежават общи цели, интереси, норми на поведение и формира у тях чувство за принадлежност към нея, изгражда се в дадено училище и се явява основен компонент на училищната система.
2. Училищните ученически общности са многообразни по вид, тъй като в тях се включват не само различни по възраст и интереси ученици, но и разнообразна по форма и съдържание дейност.
3. Независимо от вида на ученическите общности, те имат две основни, единно осъществяващи се функции – възпитателна и образователна.

4. Обединяващата идея, която произтича от общочовешките ценности: хуманизъм, милосърдие, отговорност, свобода, равноправие, е в основата на съвместните действия на децата в ученическата общност и дава основание за нейното открояване като възпитателен фактор.

ЛИТЕРАТУРА

1. Грудева М. Педагогика на извънучилищната дейност, Варна, 2004, 74-75.
2. Димитров Л. и колектив. Теория на възпитанието, София, 2005.
3. Рангелова Е. Училищните и извънучилищните ученически общности като възпитателен фактор./ Теория на възпитанието, София, 2005, 484.
4. Чернев Ст. Възпитателен процес. /Теория на възпитанието, София, 1996, 79.
5. Дени дьо Ружмон: Зараждането на истинска общност и отговорната личност. <https://cao.bg> - 12.06.2018.
6. Морган Скот Пек: Общност – изграждане и запазване на общността (1 част). <https://cao.bg> - 12.06.2018.

Адрес за кореспонденция:
Проф. Маринела Иванова Грудева, д.п.
УС „Управление на здравните грижи и логопедия“,
Катедра „Здравни грижи“,
Медицински университет – Варна
бул. „Цар Освободител“ 84
Варна, 9002
e-mail: zg@tu-varna.bg
marinela.grudeva@tu-varna.bg